

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๐๙

ตัวของเราเหมือนไม้ทั้งท่อน

ไม้ทุกประเภทที่เป็นไม้ทั้งท่อนอยู่นั้น จะสำเร็จประโยชน์อะไรไม่ได้ ไม่ว่าจะ
เป็นไม้เนื้อแข็งหรือเนื้ออ่อน ต่อเมื่อได้นำเครื่องมือมาจัดทำไม้ท่อนนั้น ๆ ให้สำเร็จรูป
ขึ้นมาตามความต้องการ และนำไปทำประโยชน์ได้ตามความประสงค์แล้วนั้นแล จะเป็น
ไม้ประเภทใดก็ได้รับประโยชน์ตามคุณภาพของตน แล้วแต่นายช่างจะนำไปทำ
ประโยชน์อะไร คุณสมบัติของไม้ก็มีไปตามส่วนแห่งเนื้อไม้ ยิ่งเป็นนายช่างผู้ฉลาดด้วย
แล้ว ก็ยังจะเสริมเนื้อไม้หรือไม้นั้น ๆ ให้ดีขึ้นตามเนื้อแท้ของตน

นี่เราก็เหมือนกันเช่นนั้น เพียงแต่รูปเป็นคนหรือเป็นพระเป็นเณรเท่านั้นก็ยังเป็น
ไม้ทั้งท่อนอยู่ ศาสนาที่เรียกว่าศาสนาธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้นี้ เป็นเสมือนกับ
เครื่องมือ ส่วนเหตุแห่งศาสนาเป็นเหมือนเครื่องมือ สำหรับตัดแปลงกายวาจาใจของ
เรา ตามแต่ผู้จะปฏิบัติหรือตัดแปลงตนเองนั้น จะนำเอาอุบายจากโอวาทของพระพุทธ
เจ้าไปใช้ เพื่อสำเร็จเป็นประโยชน์ขึ้นมาทางความประพฤติ ถ้าเป็นส่วนผลก็หมายถึง
ความสุขที่ได้รับจากการตัดแปลงตนเอง ทั้งฝ่ายเหตุและฝ่ายผลนี้ขึ้นอยู่กับหลักธรรม
ของพระพุทธเจ้าทั้งนั้น

การก้าวเข้ามาบวชในพระศาสนา นี้จึงเป็นเหมือนกับว่ามาตัดแปลงตนเอง เช่น
เดียวกับนายช่างตัดแปลงไม้ไปตามความต้องการของตน จนสำเร็จประโยชน์ขึ้นมาตาม
ความประสงค์ นี้เราทุก ๆ ท่านมีความมุ่งประสงค์จะให้ตนของเราที่กำลังเป็นไม้ทั้ง
ท่อนอยู่นี้ ให้เป็นของมีคุณค่าขึ้นมาด้วยการตัดแปลง ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่
เป็นเครื่องมือ แต่ผู้ที่จะนำมาตัดแปลงนั้นก็คือเรา ครูอาจารย์ท่านนำเอาพระโอวาทของ
พระพุทธเจ้ามาสอนให้แล้ว ก็เหมือนกันกับยกเครื่องมือยื่นให้เรา ว่าสิ่งนั้นผิดสิ่งนี้ถูก
ควรจะทำอย่างนั้น ควรจะดอดอย่างนี้ นี่เป็นอุบายวิธีของท่านที่สอน

เราผู้มาศึกษาก็พยายามยึดเอาหลักที่ท่านสอน ไม่ว่าจะส่วนหยาบส่วนกลางส่วน
ละเอียด เข้ามาฝึกฝนตัดแปลงตนเองให้เป็นไปตามหลักพระโอวาทนั้น ๆ ความนำดูใน
ตัวของเราจะเป็นของนำดูขึ้นเป็นลำดับ ความคิดซึ่งออกมาจากใจก็จะเป็นไปเพื่อ
ความฉลาด คิดออกมาในแง่ใดก็เป็นแง่ที่จะผลิตประโยชน์ให้เกิดขึ้นจากเราและผู้เกี่ยว
ข้อง ไม่ว่าจะกว้างหรือแคบ เคลื่อนไหวออกมาทางกายที่เรียกว่าการกระทำ ก็เป็นเรื่องที่
จะทำประโยชน์ให้แก่ตนและส่วนรวม พุดออกมาทางวาจาก็เช่นเดียวกัน สำเร็จ

ประโยชน์ไปเป็นลำดับ ๆ ตามกำลังแห่งจิตที่ได้รับการศึกษาอบรมจากหลักธรรมมาดัดแปลงตนเอง

หากจะปล่อยให้สำเร็จประโยชน์เอาเฉย ๆ โดยไม่เกี่ยวกับพระโอวาทซึ่งเป็นเครื่องมือแล้ว ไม่ว่าโลกไม่ว่าธรรมไม่จำเป็นจะต้องมีการงานประจำกันทั่วโลก เพราะใครอยู่ที่ไหนก็อย่างไรก็สำเร็จขึ้นมาตามความนึกเท่านั้น โดยไม่ต้องลงมือทำ แต่เท่าที่โลกจะมีจำนวนมากน้อยเท่าไร ย่อมเป็นผู้เกี่ยวข้องกันด้วยกันทั้งนั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากสำคัญอยู่ที่การกระทำ อันเป็นบ่อเกิดแห่งผลที่ตนพึงมุ่งหวัง

ฉะนั้นผู้บวชเป็นพระจึงเชื่อว่าผู้ตั้งหน้ามาดัดแปลงตนเอง ภายวาทใจมีอยู่กับเราทุกท่าน ผู้ที่จะสังเกตสอดรู้ในเรื่องความเคลื่อนไหวผิดถูกของตน ก็คือเรื่องของสติ และเรื่องของปัญญา คิดขึ้นมาได้ที่ใจดวงเดียวกันกับความเคลื่อนไหวอย่างอื่นเกิดขึ้น เรื่องของสติปัญญาคอยตามสังเกตความผิดถูกแห่งความเคลื่อนไหวของตนอยู่เสมอ นี่เชื่อว่าผู้ศึกษาผู้อบรมผู้ดัดแปลงตนเอง

เราย่อมเห็นความบกพร่องของเราเป็นลำดับ และมีทางที่จะแก้ไขกันได้ตามลำดับแห่งความบกพร่องที่ปรากฏขึ้น เนื่องมาจากการสอดส่องของใจ ย่อมจะทราบได้ซึ่งความบกพร่องของตน ถ้าไม่ทราบก็ไม่มีทางที่จะแก้ไข เมื่อทราบแล้วก็มีทางที่จะแก้ไข เพื่อความสมบูรณ์ขึ้นมาเป็นขั้น ๆ

หน้าที่ของพระที่ทำอยู่ในวัดก็ดินนอกวัดก็ดี ที่ทำเป็นประจำก็ดี ทำเป็นบางเวลาก็ดี ล้วนแล้วตั้งแต่เป็นการงานที่จะผลิตผลประโยชน์ให้เราผู้ทำด้วยกันทั้งนั้น ฉะนั้นการทำงานทุก ๆ ชิ้นไม่ว่าจะงานภายนอกงานภายใน งานส่วนรวมหรืองานโดยลำพัง ต้องให้มีผู้คอยสอดส่องอยู่กับความเคลื่อนไหวของตนทุกกระยะ นี่เชื่อว่าเป็นผู้มีคามเพียรประจำกับหน้าที่การงานนั้น ๆ ไม่บกพร่อง

ถ้าพระไม่สามารถจะปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักแห่งสวากขาตธรรม และนำผลเป็นที่พึงพอใจเข้ามาเป็นสมบัติของตนได้แล้ว พระซึ่งเป็นผู้นำของประชาชนทั่วไป จะไม่สามารถนำโลกให้เป็นไปด้วยความราบรื่น ถ้าตนยังไม่สามารถดำเนินตนให้เป็นไปตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า

ฉะนั้นหลักใหญ่จึงอยู่ที่เรา ทุกสิ่งทุกอย่างจะดีขึ้นหรือเลวลงไป ไม่ใช่จะดีขึ้นหรือเลวลงไปโดยลำพังของสิ่งนั้น ๆ เท่านั้น ซึ่งสิ่งเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับเรา ต้องมีส่วนดีส่วนชั่วขึ้นอยู่ร่วมกับเราด้วย นี่เป็นหลักสำคัญ

ท่านกล่าวไว้ว่า นิพพานํ ปรมํ สุขํ ในธรรมะมีบทนี้เป็นยอดแห่งธรรม ที่กล่าวว่า เป็นผลของการปฏิบัติ เราทุกท่านเคยได้ยินเสมอว่า พระนิพพานเป็นความสุขอย่างยอดเยี่ยม นี่เป็นองค์ของพระพุทธเจ้าผู้ได้ทรงค้นพบและนำมาประกาศสอนโลก ให้

ทราบความลึกซึ้งแห่งความสุข ที่โลกแม้จะไม่เคยเห็นก็ตาม เพื่อให้ได้ยินและเป็นที่จับจิตจับใจ เป็นเครื่องปลุกศรัทธาความเชื่อมั่น วิริยะความพากเพียร ที่จะบำเพ็ญตนไปด้วยความอดทนและขยันหมั่นเพียร

ไม่มีใครจะสามารถยกธรรมบทนี้ขึ้นมาให้โลกได้ยินได้ฟัง และไม่มีใครสามารถจะชี้ช่องทางเพื่อธรรมบทนี้ปรากฏขึ้นภายในใจได้ นอกจากพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นผู้นำพระศาสนา แม้สาวกก็ต้องได้สดับจากพระพุทธเจ้ามาก่อน ไม่เช่นนั้นก็ไม่สามารถ นี่แสดงถึงความยอดเยี่ยมแห่งความสุขที่โลกปรารถนา นับแต่สัตว์ก็มีความปรารถนาด้วยกัน พระพุทธเจ้าท่านแสดงให้เห็นทราบอย่างนี้

ความสุขที่เรา ๆ ท่าน ๆ ได้ปรากฏอยู่เหล่านี้ เป็นความสุขที่พระพุทธเจ้าเคยพบเคยเห็นและเคยเสวยมาด้วยกัน แต่ยังไม่ได้เสด็จออกทรงผนวชและยังไม่ได้ตรัสรู้ พระองค์ท่านก็ไม่สามารถจะประกาศธรรมบทนี้ให้โลกได้ยินทั่วถึงกัน เพราะพระองค์ไม่ทรงทราบว่าเป็นอย่างไร ต่อเมื่อได้บำเพ็ญเต็มพระสติกำลังความสามารถ จนได้รู้เห็นธรรมบทที่อัศจรรย์เหนือโลกนี้แล้ว จึงได้นำมาประกาศสั่งสอนบรรดาสัตว์

และคำที่ว่า นิพพานํ ปรมํ สุขํ นี้ ไม่ใช่เป็นโมฆธรรม ไม่ใช่เป็นโมฆบุคคลผู้ประกาศเอาเฉย ๆ โดยหาหลักความจริงไม่ได้ แต่ทั้งสองคือคำว่า นิพพานํ ปรมํ สุขํ ก็หมายถึงองค์พระพุทธเจ้าท่านทรงค้นพบโดยพระองค์เองด้วย และพระองค์เป็นผู้ประกาศสอนโลกเสียเองด้วย ที่ว่าเป็นความจริงอย่างยิ่ง ทางที่จะก้าวไปเพื่อธรรมบทนี้ท่านก็ประกาศสอนไว้ ตั้งแต่ต้น ท่ามกลาง จนถึงที่สุดจุดหมายปลายทางแห่งธรรมบทนี้ที่เรียกว่า นิพพานํ ปรมํ สุขํ ไม่มีขาดตกบกพร่องแม้แต่ชนิดเดียว นอกจากผู้ปฏิบัตินั้นจะมีความสามารถแค่ไหน จะสามารถดำเนินให้เป็นไปได้ตามแนวทางที่พระองค์ท่านสอน และตามผลที่พระองค์ทรงประกาศไว้หรือไม่

ปัญหาข้อนี้เราทุก ๆ ท่านอย่าได้ยกขึ้นไปให้เป็นปัญหาของท่านผู้ใด ขอให้ปัญหาของเราทุกท่านที่จะขบคิดให้แตกภายในจิตใจของเรา เพราะเราเป็นผู้มุ่งอย่างนั้นด้วยกัน มีอะไรบ้างเป็นข้าศึกหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินของเราทุก ๆ วันและเวลานี้ ที่ไม่ให้ได้รับความสะดวกภายในใจ เพื่อจะก้าวไปสู่ธรรมบทนั้นได้ตามความหวัง มีอะไรบ้าง ต้องทดสอบดูตัวเองในจุดนี้ ปัญหาให้ยกให้เป็นปัญหาของเรา

สิ่งที่ขัดข้องทางดำเนิน ถ้าพิจารณาดูว่าไม่ผิดแล้ว ก็คือเรื่องเราเสียเองเป็นอุปสรรคต่อตนเอง ไม่ใช่สิ่งอื่น ๆ มาเป็นอุปสรรคต่อเราเพื่อจะก้าวไปไม่ได้ อะไรเล่าที่เป็นอุปสรรคของเราเสียเอง เกิดจากเราเสียเอง และมีอยู่กับเราเสียเอง

เมื่อกล่าวรวมลงแล้วท่านเรียกว่ากิเลสอาสวะ นี่แลเป็นเครื่องผลิตอุปสรรคทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมาคิดขวางทางเดินของเรา ผลิตขึ้นมาหลอกเราทุก ๆ วัน นิ่งอยู่ที่หลอก

นอนอยู่ก็หลอก ในอิริยาบถทั้งสี่จะมีสิ่งที่มีอยู่ภายในเรานี้แสดงเป็นภาพขึ้นมา เป็นอารมณ์ขึ้นมา หลอกหลวงจิตใจให้ระเห่ร่อนไปตามอารมณ์นั้น ๆ ไม่มีสิ้นสุดจุดหมาย ปลายทาง วกกันไปเวียนกันมาอยู่ด้วยอารมณ์ของธรรมชาตินี้ผลิตขึ้นมาหลอกหลวงนั้นแหละ

สิ่งที่มาเกี่ยวข้องกับจิต ถ้าไม่มีอันหนึ่งภายในจิตออกมารับ และแสดงเป็นเครื่องหลอกหลวงขึ้นมาภายในตนแล้ว สิ่งภายนอกก็ไม่ใช่เข้าศึก เช่น รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส อันนั้นเป็นแต่เพียงว่าผ่านเข้ามาสัมผัสชั่วขณะเท่านั้น แต่ธรรมชาติผู้ที่ได้รับสัมผัสนี้เป็นเรื่องสำคัญ สัมผัสแล้วแม้สิ่งที่ได้รับสัมผัสจะผ่านไปแล้วก็ตาม อารมณ์ที่ตนได้รับสัมผัสนี้จะไปเป็นเครื่องฝังหรือผลิตตัวขึ้นมาเสมอ เกี่ยวกับอารมณ์ที่เคยมาสัมผัสแต่ผ่านไปแล้วนั้น นี่แหละเป็นอุปสรรคของใจ

เช่น มีความรักในรูป จะเป็นรูปที่มีวิญญูณก็ตามไม่มีวิญญูณก็ตาม อารมณ์ที่เป็นความรักนี้จะมีอำนาจผลักดันให้จิตปรุงขึ้นมาเสมอ เกี่ยวกับอารมณ์ที่น่ารักนี้ จนไม่เป็นอันกินอยู่หลับนอน มีแต่อารมณ์อย่างเดียวเท่านั้นผลิตตัวขึ้นมาเป็นลำดับ ๆ ทำให้จิตหลงเพลินไปตามตลอดเวลา ไม่มีเดือนปีนาที่โหมงมาเป็นเครื่องบังคับตัดสินใจให้ได้ มีแต่เรื่องอันเดียวเท่านั้นที่จะผลิตออกมาหลอกตนเองอยู่เสมอ

ถ้าเกี่ยวกับเรื่องซึ่งก็เหมือนกัน มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ นี่ยกขึ้นเพียงรูปเท่านั้น เพราะคำว่ารูปทุกท่านเข้าใจแล้ว หลายประเภทแห่งรูปและหลายประเภทแห่งจิต คือ เจตสิกที่จะคิดเกี่ยวข้องกับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส นี่แหละที่เป็นอุปสรรค ถ้าจะให้เดินทางเดินก็ต้องนำเรื่องเหล่านั้นเข้ามาคลี่คลายขยายดู ให้เห็นตามหลักความจริงของรูป ของเสียง ของกลิ่น ของรส ซึ่งมีความจริงประจำเขาอยู่ทุก ๆ ชั้นทุก ๆ สิ่งที่ผ่านมาเกี่ยวข้องกับใจ และมีความจริงอยู่กับใจผู้ที่หลงมกมายไปตามนั้นอยู่ทุกระยะเหมือนกัน

ถ้าเราได้นำสติกับปัญญาเข้าไปทดสอบกัน จะทราบตามหลักความจริงทั้งข้างนอกและข้างใน แล้วปล่อยวางหรือตัดสินใจกันออกได้ แยกกันออกได้ โดยที่สิ่งเหล่านั้นมีอยู่ประจำโลก และใจก็เป็นธรรมชาติที่รู้ ตลอดถึงเจตสิกธรรมที่คิดอยู่กับใจ ก็เคยคิดอยู่เสมอ แต่ไม่สามารถอาจเอื้อมไปคิดสิ่งที่เป็นเข้าศึกดังที่เคยเป็นมานั้น ให้มาเผาผลาญตนเองได้อีกต่อไป เพราะอำนาจของสติปัญญาเป็นผู้วิพากษ์วิจารณ์ใคร่ครวญอย่างชัดเจนแล้ว ตัดสินแยกกันออกได้ นี่เป็นทางเดินเพื่อข้ามอุปสรรคที่ตนได้ผลิตขึ้นมาทำการกีดขวางตนเอง

นักปฏิบัติต้องเป็นผู้เข้มแข็งภายในจิตเสมอ อย่าทำอ่อนแอ ยกพระพุทธเจ้าซึ่งเราได้เคยกราบไหว้ระลึกถึงท่านว่า พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ เข้าสนิทกับใจ อย่ายอมตาย

ด้วยมาษาที่ผลิตขึ้นมาจากสิ่งที่กล่าวแล้วเมื่อสักครู่นี้ นี่ไม่เคยทำผู้ใดให้ดี ความเกียจคร้านก็คือธรรมชาตินี้แลเป็นผู้สั่งงาน ความอ่อนแอก็คือธรรมชาตินี้เป็นผู้สั่งงาน ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะให้คลาดเคลื่อนหรือเห็นห่างจากหลักธรรม อันจะเป็นประโยชน์แก่ตน ตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด มีธรรมชาติเหล่านี้ทั้งนั้นซึ่งเป็นของต่ำคอยจูดลากไว้ ไม่ให้จิตก้าวเดินไปตามความต้องการที่ตั้งไว้

ธรรมที่กล่าวว่า นิพพาน ปรหม์ สุข นั้นไม่ใช่ธรรมเหมือนโลกทั่ว ๆ ไป คือไม่ใช่เป็นคุณสมบัติเหมือนโลกทั่ว ๆ ไป แต่เป็นคุณสมบัติอันยิ่งยวดเหนือจากโลกทั่ว ๆ ไป ถ้าจะเทียบเป็นของมีค่ามีราคาก็หาประมาณไม่ได้ ผู้ที่จะสามารถอาจเอื้อมถึงธรรมบทนี้ ต้องเป็นผู้ตามเสด็จพระพุทธเจ้าด้วยความรู้ความเห็น ความปฏิบัติ ความรู้ความเห็นก็ให้เป็นไปตามหลักธรรมที่สอนไว้ การปฏิบัติก็ให้เป็นไปตามเข็มทิศทางเดินของธรรมที่ประกาศสอนไว้

สิ่งใดบกพร่องพยายามตัดแปลงตน อย่าเห็นว่าความบกพร่องเป็นของดี สิ่งเหล่านี้เป็นขวากเป็นหนามเครื่องกั้นทางเดินเพื่อสันติธรรมอันยอดเยี่ยมทั้งนั้น ผู้ปฏิบัติถ้าไม่เห็นภัยกับสิ่งเหล่านี้แล้ว จะหาทางก้าวเดินเพื่อความเจริญแก่ตนไปไม่ได้

อ้าว ทุกข์ ทุกข์เพื่อการทำงานซึ่งจะนำตนให้ผ่านพ้นอุปสรรค หรือสิ่งที่มารังควานจิตใจนี้อยู่ตลอดเวลา ทุกข์ก็ไม่ใช่เป็นไร เพราะเพื่อจะผ่านพ้นสิ่งเหล่านี้ หากเราเป็นผู้ไม่สามารถในวันนี้ วันหน้าความไม่สามารถอันนี้และจะไปขวางหน้าอยู่ เดือนใดปีใดก็คือความไม่สามารถนี้และจะเป็นผู้นำทางเดินเข้าสู่ความไม่สามารถเสมอไป แล้วจะหาผลประโยชน์อะไรไม่ได้

การทำความเพียรหมายถึงเรื่องสติกับปัญญา ให้ตามรู้กันไปเสมอกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับใจ การทำงานทุกชั้นความเคลื่อนไหวของกายของวาจาที่แสดงออก จะต้องออกมาจากใจ ถ้าสติปัญญาตั้งอยู่กับใจแล้ว จะต้องทราบวาระของความคิดซึ่งแสดงออกทุก ๆ วาระ จะทุกข์จะลำบากเพื่อการสังเกตสอดรู้เรื่องของตัวเองนั้น ถือว่าเป็นงานชิ้นสำคัญ เราอย่าถือเป็นการลำบากรำคาญไปเฉย ๆ เดี่ยวจะไปทางที่เขาเคยจูดลากอีก แล้วจะหาทางพ้นตัวไม่ได้

ธรรมบทที่กล่าวนี้เป็นธรรมที่ตัดสินเด็ดขาด จากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาทั้งปวงหมดภัยหมดเวรหมดทุก ๆ ประเภท นอกจากจะมีอยู่ในวาระที่ชั้นธัมมตั้งตัวอยู่นี้เท่านั้น แต่ถึงเช่นนั้นก็ไม่มีอะไรที่จะเป็นกังวลถึงใจ

การท่องเที่ยวจากเกิดกับตาย เปลี่ยนภพเปลี่ยนชาติมาก็ก็ก็ก็ก็ ก็เป็นงานที่รู้สึกว่าจะซ้าซากจนหางานอะไรจะเสมอไม่ได้ ความทุกข์ที่เป็นไปตามภพตามชาตินั้น ๆ ก็ไม่มีอะไรจะซ้าซากเท่าความทุกข์เหล่านี้ เราควรจะนำมาพิสูจน์และทำการเลิกรำกัน

ด้วยอุบายวิธีแห่งความฉลาดของเราจากหลักธรรมะมาเป็นเครื่องประกัน ยกเอาตัวของเราเป็นผู้ประกันชีวิตของตนด้วยข้อปฏิบัติ เพื่อกำจัดสิ่งที่กล่าวมานี้ซึ่งเห็นว่าเป็นภัยนี้ให้หมดจากใจไปลำดับ จะสมว่าสวากขาตธรรมนั้นตรัสไว้ชอบ ผู้ปฏิบัติตามก็ได้ถึงธรรมที่ชอบตามพระองค์ท่าน ธรรมยังจะไม่เป็นโมฆะแก่พวกเราอยู่เฉย ๆ

การขบการฉัน การไปการมา ขอให้สติติดตามเสมออย่าปล่อยตัว ปล่อยไปหาประโยชน์อะไรไม่มี สำหรับผู้ปฏิบัติด้วยความตั้งใจมาอย่างนี้จริง ๆ แล้ว นอกนั้นไม่ใช่ธุระของพระผู้ตั้งใจปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพาน มีทางเดียวคือให้เห็นภัยในความบกพร่องของตนในจุดใด พยายามแก้ไขในจุดนั้น นี่เป็นงานอันสำคัญของพระผู้ปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์จริง ๆ ไม่เช่นนั้นจะหาทางเดินไม่ได้ ตายทิ้งเปล่า ๆ ไม่เป็นประโยชน์

ทำความเพียรไม่ได้รับแม้แต่ความสงบนี้ ไม่มีอะไรที่จะเป็นเครื่องกั้นกวางนอกจากความเผอเรอเท่านั้น ถ้าเป็นไปด้วยความตั้งใจแล้วอย่างไรต้องรู้ ไม่มีอะไรจะเหนี่ยวความตั้งใจไปได้ นอกจากนั้นยังสังเกตธาตุขันธ์ของเราอีก การนอน การฉัน การเดิน เช่นเดินจงกรม สังเกตให้ดี นอนมากเป็นอย่างไร ฉันมากเป็นอย่างไร ฉันน้อยเป็นอย่างไร เดินมากเป็นอย่างไร ต้องสังเกต และความคิดที่คิดมากคิดไม่หยุดไม่ถอย หาสถานีจอดแวะไม่ได้ โดยไม่มีสติตั้งตามรักษาเลยนี้ นี่เป็นภัยอย่างร้ายสำหรับผู้ปฏิบัติ นี่ละเครื่องหลอกคือความคิด

คิดซอก ๆ แหก ๆ คิดไม่หยุดไม่ถอย อารมณ์ล่องไปแล้วก็ปีก่เดือนนำมาขบมาคิด คิดไปเฉย ๆ โดยไม่หาเหตุหาผลกับความคิดนั้น ๆ อย่างนี้เรียกว่าไม่เป็นประโยชน์อะไรเลย นอกจากจะทำตัวให้เดือดร้อนเพราะอารมณ์ที่เคยดีใจเสียใจ กลับมาเป็นเรื่องปัจจุบันเผาตัวเองอยู่ภายในจิตนี้

ตามธรรมชาติของอารมณ์ที่ดีใจเสียใจซึ่งเกี่ยวกับอดีตนั้นผ่านไปแล้ว แต่นำเข้ามาคิดในเวลานั้นมันก็กลายเป็นเรื่องปัจจุบันเข้ามา แต่ไม่ใช่ปัจจุบันธรรม มันเป็นปัจจุบันของไฟเผาจิตใจแล้วร้อน

โปรดให้พากันทำความกล้าหาญต่อการปฏิบัติ อย่าท้อแท้อ่อนแอในความเพียร ซึ่งจะเป็นผลอันยิ่งใหญ่ต่อผู้บำเพ็ญจะได้รับโดยไม่ต้องสงสัย ผู้เป็นอาจารย์เมื่อเห็นลูกศิษย์ที่มาอยู่ด้วยกันมีความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดอาจกล้าหาญรื่นเรริงก็รู้สึกเบาใจ ถ้าเห็นมีความอ่อนแอ ไม่ว่าจะเป็ประเภทใดในหน้าที่การงาน รู้สึกไม่สบายใจเหมือนกัน เพราะลูกศิษย์กับอาจารย์แยกกันไม่ออก เกี่ยวข้องกันอยู่เช่นนี้

สอนทุกบททุกบาทนั้นได้สอนด้วยความตั้งใจตั้งใจ สอนด้วยความสนใจ สอนเพื่อรู้เพื่อฉลาดจริง ๆ แก่ผู้มาศึกษา ไม่ได้สอนเพื่อเล่น ๆ ไม่ได้สอนเพื่ออ่อนแอ เมื่อเห็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาแสดงขึ้น จึงเป็นที่ ๑) ไม่สบายใจ ๒) รู้สึกว่าหนักใจ ว่าที่สอน

ไปนั้นผลที่แสดงขึ้นมานั้นไม่ตรงกับเหตุที่สอนไป กลายเป็นเรื่องอื่นขึ้นมา ถ้าเห็นลูกศิษย์ผู้มาตั้งใจอบรมศึกษามีความขยันหมั่นเพียร ทั้งกิจนอกการใน ทั้งงานส่วนรวม และงานส่วนตัวแล้ว รู้สึกว่าเบาใจสบายจิตที่เกี่ยวข้องกับหมู่คณะ นี่เรื่องของอาจารย์ต้องเป็นอย่างนี้ไม่ว่าอาจารย์องค์ไหน

ยิ่งได้ยินได้ฟังจากลูกศิษย์ที่มาเล่าเรื่องความเป็นของจิตให้ฟัง เป็นชั้น ๆ ตามกำลังแห่งความสามารถของผู้มาปฏิบัติ มีแง่ต่าง ๆ กันด้วยแล้ว ก็ยิ่งรู้สึกว่ามีความรื่นเริงบันเทิง และพอกพอใจที่จะแนะนำแนวทางต่าง ๆ ให้เต็มความสามารถ อย่างไม่มีปิดบังลี้ลับ เอ้า ถึงไหนถึงกัน ถ้าหากว่าไม่สามารถจะแก้อุปายความเป็นขึ้นภายในจิตของลูกศิษย์แล้ว เรายังจะสามารถส่งไปหาครูอาจารย์ที่เราเข้าใจว่าองค์ไหนท่านจะสามารถ นั้นขนาดนั้น ถ้าหากว่าสุดวิสัยกำลังของเราที่จะสอน

เพราะธรรมที่จะมาสอนนี้ไม่ใช่ธรรมชั้นเดียว ยังรอผู้สดับตรับฟังอีกด้วย การสอนทั่ว ๆ ไปในบรรดาธรรมทั้งหลายเป็นอย่างหนึ่ง การสอนลงตามจุดของผู้ที่เป็นอยู่อย่างไรภายในใจนั้น เพื่อให้ถูกกับจุดสำคัญ ๆ ในเวลาเช่นนั้นยังมีอีก ถ้าเกี่ยวข้องกับสมาธิ เป็นสมาธิประเภทใด ก็ต้องสอนแยกออกตามประเภทของสมาธินั้น ๆ เป็นปัญญาชั้นใด ก็จะต้องสอนไปตามหลักของปัญญาที่ผู้เป็นขึ้นนั้นเกี่ยวข้องกัน จนสุดความสามารถของการสอน นี่พอใจที่จะสอนหมู่เพื่อนอย่างนั้นตลอดเวลา และมีความหวังอย่างยิ่งที่จะได้ยินจากผู้ปฏิบัติ ซึ่งปรากฏผลขึ้นมามาอย่างนั้น ๆ ให้ได้เป็นที่รื่นเริงจิตใจ

และคำว่า นิพพาน ปรม สุขี นี้ จะยังมีอยู่ไหมทุกวันนี้สำหรับท่านผู้ปฏิบัติ แต่ไม่ได้หมายความว่า นิพพาน ปรม สุขี ซึ่งเป็นธรรมของพระพุทธเจ้านั้นได้สูญไปจากโลก นี่หมายถึงผู้ปฏิบัติต่างหากว่าจะสามารถนำธรรมบทนั้นเข้ามาเป็นสมบัติของตนได้ไหมในปัจจุบันทุกวันนี้ อยากทราบเหลือเกิน การสอนนี้สอนเพื่อนั้นทั้งนั้นไม่ได้สอนเพื่ออื่น

แล้วจะเป็นอย่างไรเมื่อเข้าถึงจุดนั้นจริง ๆ แล้ว เราจะเห็นสภาพที่เกี่ยวข้องกับเรามากี่กัปนับไม่ถ้วนเป็นอย่างไรบ้าง และเราจะเห็นสภาพของจิตของเราเองนี้เป็นอย่างไรบ้าง ตลอดถึงความรู้ความเห็นที่เป็นขึ้นภายในจิตใจมาตลอดสาย จนกระทั่งถึงขณะที่ธรรมบทนี้ได้เข้าสวมจิตจริง ๆ แล้ว มีลักษณะต่างกันอย่างไบบ้าง อยากให้ทราบ อยากให้รู้ ว่ามีความแปลกจากโลกอย่างไรบ้าง แปรจากความเป็นของจิตที่เคยเป็นมาอย่างไรบ้าง นี่เป็นหลักสำคัญ จึงขอให้พากันตั้งอกตั้งใจปฏิบัติตัวด้วยความเข้มแข็ง

ขอยุติธรรมเทศนาเพียงเท่านี้